

Innehåll

Innehåll.....	2
Sammanfattning	3
Bakgrund	4
Genomförande	4
Delprojekt Poolkemikalier.....	5
Resultat	6
Utvärdering / Slutsatser.....	7
Delprojekt badleksaker.....	9
Resultat	10
Utvärdering / Slutsatser.....	11
Slutrapport.....	12
Bilagor	12
Bilaga 1.	13
Bilaga 2.	15
Bilaga 3.	17
Bilaga 4.	19
Bilaga 5.	21

Sammanfattning

En viktig del av miljöförvaltningarnas tillsyn är att informera om farliga kemikalier och att ge butiksinnehavare stöd för att kunna ställa krav på sina leverantörer, för att de ska få korrekt märkta kemikalier och för att de ska kunna miljöanpassa sitt varusortiment.

Detta projekt har innehållit två delar; tillsyn av klassificering och märkning av poolkemikalier och tillsyn av varor som pooler och badleksaker tillverkade av plast. Det gemensamma målet har varit att öka detaljhandlares medvetenhet och kunskaper om hur de kan bidra till att minska riskerna för negativ påverkan av kemikalier i människors vardag.

Poolkemikalier är kemiska produkter som omfattas av bestämmelser både vad gäller hur de skall klassificeras och märkas och vad gäller deras funktion som bekämpningsmedel. Vid besöken har vi kontrollerat märkningen och förvaringen av produkterna.

Tillsynen av poolkemikalier visade, generellt, på en god överensstämmelse med lagstiftningen. Påträffade brister i märkningen gällde;

- enstaka felmärkta produkter
- en vilseledande förpackning,
- enstaka fall där information om biocider saknas
- enstaka butiker som inte tillhandahåller säkerhetsdatablad,
- övermärkning, det vill säga att taktillmärkning och/eller barnskyddande förslutning används trots att det inte behövs
- flera av de besökta butikerna saknade kännedom om distributörens ansvar vad gäller märkning av kemiska produkter

Det var vanligt att poolkemikalier förvarades lättåtkomligt för barn, dessutom ofta i anslutning till badleksaker och andra leksaker, där man kan tänka sig att barn är ensamma en längre stund medan föräldrarna handlar i andra delar av affären. I flera fall har butikerna därför uppmanats att se över placeringen av produkterna. Även i mindre, specialiserade butiker är det vanligt att produkterna förvaras lättåtkomligt för barn men där har personalen uppsikt över hela butiken.

Plast kan vara mjukgjord med ftalater och innehålla kortkedjiga klorparaffiner som inte är tillåtna att använda. Vi har besökt butiker som ingår i de stora kedjorna och butiker som är specialiserade på försäljning av olika typer pooler. Vi har låtit analysera ett antal produkter, leksaker eller produkter avsedda för barn. Analyserna har gjorts med avseende på 12 olika ftalater samt klorparaffiner.

Ingen av de varor som analyserades innehöll något av de analyserade ämnena i otillåtna halter.

De flesta butikskedjor har ett bra kemikaliearbete. God kunskap finns på butikskedjornas huvudkontor men kunskapen har ökat också hos personalen i butikerna, bland annat är det fler som känner till skyldigheten att kunna informera kunder om eventuellt innehåll av farliga kemikalier. Flera större kedjor har också system som gör det möjligt att snabbt stoppa försäljningen av en vara om det skulle vara nödvändigt.

Butiker, av typen poolbutiker, hade generellt sämre kunskap om informationsplikten och inte heller rutiner för att hantera frågor från kunder. De ställde inte heller kemikaliekrav vid inköp i samma utsträckning.

Bakgrund

Miljöförvaltningarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Helsingborg har, i ett tillsynsprojekt under sommaren 2016, besökt butiker som säljer poolkemikalier, plastpooler och badleksaker i plast. Projektet har innehållit två delar; tillsyn av klassificering och märkning av poolkemikalier och tillsyn av varor som mindre plastpooler och badleksaker tillverkade av plast. Det gemensamma målet har varit att öka detaljhandlars medvetenhet kring och kunskaper om hur de kan bidra till att minska riskerna för negativ påverkan av kemikalier i människors vardag.

Poolkemikalier är kemiska produkter som omfattas av bestämmelser både vad gäller hur de skall klassificeras och märkas och vad gäller deras funktion som bekämpningsmedel. Vid besöken har vi kontrollerat märkningen och förvaringen av produkterna.

Plast kan vara mjukgjord med ftalater som kan vara både hälso- och miljöfarliga. Plast kan också innehålla kortkedjiga klorparaffiner som inte är tillåtna att använda. Vid besöken har vi tagit reda på vilka kunskaper butikerna har om de regler som gäller för kemikalier i varor. Vi har också låtit analysera ett antal produkter för att se om de innehåller vissa mjukgörare eller klorparaffiner. Analyserna har gjorts med avseende på 12 olika ftalater samt klorparaffiner.

Genomförande

Fyra till tio butiker per kommun besöktes. En del butiker sålde både badleksaker/pooler och kemiska produkter. En del butiker sålde endast kemikalier och en del endast badleksaker. Exempel på butiker som besökts är stormarknader, poolbutiker och leksaksbutiker.

Inför besöket skickades ett informationsbrev till butiken. Vid besöket fick företaget berätta hur de arbetar med kemikaliefrågor. Vi frågade hur de gör för att säkerställa att varorna inte innehåller några förbjudna eller begränsade ämnen och att kemikalier är rätt märkta och försedda med t.ex. barnskyddande förslutningar. De fick också svara på frågor om vilka kemikaliekrav som de ställer vid inköp och hur de kontrollerar att kraven följs. Vid besöken köptes varor som lämnades för analys avseende innehållet av ftalater och klorparaffiner. Där kemikalier såldes kontrollerades märkningen och förvaringen av poolkemikalierna.

Vi ställde också frågor om hur butikerna gör för att uppfylla kravet på information till konsumenter som gäller för varor som innehåller något ämne på kandidatförteckningen.

Efter besöken har ett inspektionsprotokoll och analysresultaten för varan skickats till butikerna.

En viktig del av vår tillsyn är att informera om farliga kemikalier och att ge butikerna stöd för att kunna ställa krav på sina leverantörer, för att de ska få korrekt märkta kemikalier och för att de ska kunna miljöanpassa sitt varusortiment.

Nedan beskrivs de båda delprojekten var för sig.

Delprojekt Poolkemikalier

I detta delprojekt har vi kontrollerat märkning och förvaring av kemiska produkter som används för skötsel av pooler. Produkterna används till stor del av privatpersoner men även i yrkesverksamheter.

Kontrollerna gjorde vi utifrån följande lagstiftningar:

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar, CLP.*

- *Förordning (2008:245) om kemiska produkter och biotekniska organismer*

I lagstiftningen regleras märkning, hantering och förvaring av kemiska produkter, säkerhetsdatablad, anmälan till produktregistret samt specifika regler för vissa typer av produkter.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 528/2012 om tillhandahållande på marknaden och användning av biocidprodukter.*

- *Förordning (2014:425) om bekämpningsmedel.*

- *KIFS 2008:3 om bekämpningsmedel.*

Ett flertal av de kemiska produkter som används för poolskötsel är biocider i huvudgrupp 1 (desinfektionsmedel), produkttyp 2 (desinfektionsmedel och algicider som inte är avsedda att användas direkt på människor eller djur).

Biocidlagstiftningen reglerar bland annat behörighetsklasser, information till användare, distributörers skyldigheter och ytterligare krav på märkning utöver vad som anges i CLP.

För produkttyp 2 finns krav på registrering och godkännande för vissa typer av produkter men undantag finns. Inför projektet kontrollerade vi de ämnen som är vanligast i produkterna för poolskötsel och konstaterade att dessa är undantagna från kravet på godkännande. Detta innebär att produkterna saknar registreringsnummer och inte är klassificerade i behörighetsklasser.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 648/2004 om tvätt- och rengöringsmedel.*

Förordningen reglerar bland annat märkningens innehåll för produkter som används för att rengöra fasta ytor, kläder, textilier och husgeråd.

Projektmaterial och tillvägagångssätt:

I de fall butikerna sålde både poolkemikalier och badleksaker gjorde vi tillsynen av kemiska produkter i samband med det andra besöket. De butiker som inte sålde badleksaker fick endast ett besök.

Vid tillsynen använde vi en checklista, se bilaga 5, som täckte in kraven i de olika lagstiftningarna ovan. Avseende biocider valde vi att inte tillsyna alla aspekter utan koncentrerade oss på märkning, förvaring och information till användare, eftersom biocidlagstiftningen är mycket omfattande.

Vid besöket granskades cirka fem produkter per butik och efter besöket skrev vi en inspektionsrapport till butiken som innehöll en bedömning av verksamheten och eventuella krav på åtgärder.

Sanktioner:

I de fall vi upptäckte felaktigheter kunde vi agera på följande sätt:

- Besluta om miljöstraffavgift enligt förordning (2012:259) om miljöstraffavgifter.

- Rapportera till Kemikalieinspektionen för eventuell vidare handläggning av ärendet.

Besökta butiker:

I den här delen av projektet besökte vi sammanlagt 21 butiker, enligt nedan.

Stockholm	Göteborg	Malmö	Helsingborg
Pool Torget AB	Folkpool	Poolstar	Coop Forum
ÖoB	Allt i pool	Poolstore	Ica Maxi
Bauhaus	Ica Maxi	Poolteam	City Gross
Clas Ohlsson		Ica Maxi	Biltema
			Primastar AB
			Aquagripp Pool & Spa
			Ecopool AB
			Poolkungen
			Folkpool Helsingborg
			Hydropool

Resultat

Nedan presenteras en sammanfattning av resultaten från tillsynen av kemiska produkter för poolskötsel.

Märkning

- I tre butiker fanns vardera en produkt som saknade svensk märkning. Butikerna plockade bort produkterna. En produkt i en butik var endast märkt med produktens namn.
- I en butik påträffades flera produkter med varierande fel i märkningen, till exempel var en produkt märkt enligt både Kifs och CLP, en produkt saknade svensk märkning, på en produkt var bruksanvisningen överklustrad, några produkter saknade eller hade felaktigt signalord.
- Sex butiker uppgav att de inte tillhandahåller säkerhetsdatablad, fyra av dessa uppgav att de inte säljer till yrkesverksamma kunder.

Taktil märkning och barnskyddande förslutning

- Alla kontrollerade produkter som kräver taktil märkning (kännbar varningstriangel) och barnskyddande förslutning hade detta.
- Flera produkter hade taktil märkning och barnskyddande förslutning trots att det inte behövdes. Vi kommer att överlämna uppgifter om detta till Kemikalieinspektionen.
- I en butik påträffades flera produkter med en barnskyddande förslutning som inte var aktiverad. Efter att korkarna drogs åt en gång aktiverades den barnsäkra funktionen.
- Två butiker uppgav att de kontrollerar att taktil märkning finns och att den barnskyddande förslutningen fungerar.
- Åtta butiker kände till att de har ett ansvar för att taktil märkning och barnskyddande förslutning finns. Tre av dessa uppgav att de litar på huvudkontoret eller leverantören och därför inte gör några egna kontroller.
- Ett stort antal produkter med felaktigt placerad taktil märkning påträffades, främst hinkar med märkningen upptill, men även en flaska med märkning upptill.
- Vi uppmanade många butiker att införa rutiner för att kontrollera taktil märkning och barnskyddande förslutning.

Förvaring och utseende

- Alla butiker förvarade produkterna åtskilda från livsmedel. Flera av butikerna säljer inte livsmedel.
- Alla butiker förvarade produkterna på ett säkert sätt avseende risk för påverkan på miljön. En butik hade dock en golvbrunn på lagret.
- I sex butiker förvarades produkterna svåråtkomligt för barn.
- I sju butiker förvarades produkterna så att barn kommer åt dem, men butikerna är små och personalen har uppsikt över hela lokalen.
- I fyra butiker förvarades produkterna i anslutning till leksaksavdelningar, på hyllor i en höjd som barn kommer åt. Vi uppmanade butikerna att se över placeringen.
- En produkt med vilseledande utseende påträffades i två olika butiker (samma produkt). Produkten hade en färgglad och lekfull etikett, som kan väcka nyfikenhet hos barn. Vi har informerat Kemikalieinspektionen om denna produkt.

Särskilt farliga kemikalier

- I två butiker påträffades produkter som kan orsaka allvarliga frästskador på hud och ögon. Det är dock oklart om de var klassificerade som kategori 1A, och därmed skulle kräva tillstånd för överlåtande av särskilt farliga kemikalier.

Biocider

- Elva butiker hade produkter som klassificeras som biocider. De ska därmed uppfylla biocidlagstiftningens krav på märkning, information med mera. I stort sett uppfyllde produkterna dessa krav.
- I tre butiker saknades uppmaningen att noga läsa igenom bruksanvisningen för att få en säker användning av produkten. Denna information ska finnas skriftligt i butiken eller på produkten.
- I en butik saknade produkterna information om negativa biverkningar och första hjälpen.

Utvärdering / Slutsatser

Uppföljningen av de brister som noterades i enskilda butiker är inte slutförd ännu. Nedan diskuteras generella frågor och slutsatser.

- Att frekvent förse produkter med taktil märkning och/eller barnskyddande förslutning även när detta inte krävs kan leda till att konsumenter nonchalerar riskerna. Vi har informerat Kemikalieinspektionen om detta, för de produkter där vi har dokumenterat denna brist.
- Ett stort antal produkter för poolskötsel säljs i hinkar och många av dessa har en taktil varningsmärkning strax nedanför locket på hinken. Huvudregeln är att märkningen ska sitta max fem centimeter upp från botten av förpackningen, för att synskadade ska veta var de ska leta. Eftersom vi frekvent stötte på den felaktiga placeringen kontaktade Kemikalieinspektionen för att få reda på om det finns något undantag för just hinkar. De kontaktade i sin tur SIS (Swedish Standards Institute) för att klargöra frågan. Enligt SIS är det viktigaste att märkningen är tydligt kännbar och beroende på storlek och typ av förpackning kan positionen på märkningen avvika från standardposition. I fallet med hinkarna har märkningen placerats på ett ställe där den synskadade lätt kan komma åt den när hinken ska öppnas. SIS gör bedömningen att tillverkaren därmed har ansträngt sig för

att placera den på ett lämpligt ställe. Kemikalieinspektionen gör samma bedömning och anser att placeringen är godtagbar.

- Generellt är kunskapen om butikernas ansvar kring taktil märkning och barnskyddande förslutningar dålig. Endast en tredjedel av butikerna visste att de har detta ansvar och endast två uppgav att de kontrollerade förpackningarna. Det stämmer väl överens med tidigare erfarenheter från tillsyn av kemiska produkter.
- Det är vanligt att poolkemikalier förvaras lättåtkomligt för barn, dessutom ofta i anslutning till badleksaker och andra leksaker. Det är inte ovanligt att barn stannar på leksaksavdelningen medan föräldrarna handlar i andra delar av affären, ingen har då uppsikt över vad barnen gör. Vi har i flera fall uppmanat butikerna att se över placeringen.
- I princip alla de mindre specialbutikerna förvarar produkterna så att barn kan komma åt dem, men i dessa butiker har personalen uppsikt över lokalen och det är ovanligt att barn befinner sig där utan vuxet sällskap. Vi har därför bedömt att förvaringen är godtagbar. Det blir orimligt att kräva att i princip hela sortimentet i butiken ska förvaras långt upp eller inlåst.
- Produktserien SpaFrog har ett utseende som gör det lätt att uppfatta dem som leksaker, särskilt om den förvaras i anslutning till andra leksaker. I projektet stötte vi på produkter ur denna serie i två butiker i olika städer. Vi har informerat Kemikalieinspektionen så att de kan kontakta leverantören.

- Enligt biocidreglerna är distributören ansvarig för att se till att icke yrkesverksamma kunder får tydlig information om att produkten är en biocid och att den måste användas på ett säkert sätt. Informationen ska lämnas på ett sådant sätt att den tydligt kan urskiljas från annan information och den ska innehålla en uppmaning att läsa produktinformationen före användning. För att klargöra vad som krävs för att uppfylla kraven kontaktade vi Kemikalieinspektionen. Deras bedömning är att informationen ska vara skriftlig men att det räcker att den finns på förpackningen. Det behövs alltså ingen extra skyltning i butiken om detta.

Sammanfattningsvis har tillsynen, generellt, visat på en god överensstämmelse med lagstiftningen. På några områden har det dock varit sämre. Det gäller framför allt taktil märkning och barnskyddande förslutning, förvaring och kunskap om distributörernas ansvar. Utöver det handlar bristerna om enstaka felmärkta produkter, en vilseledande förpackning, enstaka fall där information om biocider saknas och enstaka butiker som inte tillhandahåller säkerhetsdatablad.

Delprojekt badleksaker

I detta delprojekt har vi kontrollerat mindre plastpooler och badleksaker huvudsakligen avsedda för barn.

Kontrollerna gjorde vi utifrån följande lagstiftningar:

Reach - Förordning (EG) nr 1907/2006. Den europeiska kemikalielagstiftningen Reach reglerar i huvudsak kemiska produkter, men innehåller också en del regler som berör varor. Endast ett fåtal av de ämnen som kan förekomma i varor är begränsade eller förbjudna

- *Bilaga XVII* till Reach omfattar en del kemikalier som har sådana egenskaper att användningen av dem begränsats eller ibland helt förbjudits. Vissa ftalater, finns upptagna på begränsningslistan, men endast då de förekommer i leksaker, i halter över 0,1 viktprocent (1000 mg/kg).
- *Kandidatförteckningen* Förteckningen innehåller ämnen som förväntas bli föremål för ytterligare reglering, genom till exempel haltbegränsningar i bilaga XVII till Reach eller genom förbud för vissa användningsområden, se nedan om bilaga XIV. Här finns förutom ftalaterna DEHP, DBP, BBP, DIBP¹ ytterligare ett antal ftalater upptagna.
- *Bilaga XIV.* Ämnen på kandidatförteckningen kan komma att flyttas till listan med ämnen som anses som så farliga att de måste ha tillstånd för att få användas vid tillverkning inom EU (bilaga XIV). Här finns i dag ftalaterna DEHP, DBP, BBP och DIBP
- *Artikel 33, informationsplikt.* Med kandidatförteckningen följer också ett utökat ansvar genom den så kallade informationsplikten. Regler om informationsplikten finns i artikel 33 i Reach och innebär att återförsäljare i alla led, även butiker, inom 45 dagar ska kunna svara på om en vara innehåller ett ämne på kandidatförteckningen om halten överstiger 0,1 viktprocent. Yrkesmässiga användare ska få information direkt från sin leverantör.

POPs-förordningen (EG nr 850/20049). Denna förordning begränsar användningen av långlivade organiska föroreningar. POPs-ämnen anses vara särskilt problematiska på grund av sina hälso- och miljöfarliga egenskaper. Kortkedjiga klorparaffiner är en av de ämnesgrupper som är begränsade i POPs-förordningen

Projektmaterial och tillvägagångssätt:

De butiker som besöktes var poolbutiker, leksaksbutiker och varuhus. Butikerna informerades om projektet i ett brev. Breven var olika utformade beroende på om butiken sålde poolkemikalier, badleksaker eller bådadera. För två varor ur sortimentet bad vi butiken ta fram dokumentation, på samma sätt som de skulle gjort om en kund hade frågat om kemikalieinnehållet i varan. En av dessa varor lämnades in för analys. De varor som valdes var, huvudsakligen, antingen leksaker eller varor som riktade sig till barn, t.ex. armpuffar och mindre badpooler. Varorna var eller kunde misstänkas vara tillverkade av PVC-plast, eftersom det främst är PVC-plast som innehåller ftalater. Varorna analyserades med avseende på ftalatinnehåll och kortkedjiga klorparaffiner. Analyserna utfördes av ALS.

¹ DEHP = di-(2-etylhexyl)ftalat, DBP = di-n-butylftalat, BBP = butylbensylftalat, DIBP = diisobutylftalat

De flesta butiker besöktes vid två olika tillfällen. Vid första tillfället inhandlades en vara som sedan skickades på analys. Vid ett senare tillfälle gjordes en inspektion då också analysresultatet och den dokumentation butiken tagit fram diskuterades.

Besökta butiker:

I den här delen av projektet besökte vi sammanlagt 20 butiker.

Stockholm	Göteborg	Malmö	Helsingborg
Pool Torget AB	Ica Maxi	Pool store	Coop Forum
ÖoB	Folkpool	Lekia	Ica Maxi
Bauhaus	XXL	Poolteam	City Gross
Clas Ohlsson		Ica Maxi	Biltema
Erikdalsbadet		Poolstar	Primastar AB
		Br Leksaker	Folkpool Helsingborg

Resultat

Nedan presenteras en sammanfattning av resultaten från tillsynen av varor.

Informationskravet

Tolv av 20 butiker uppgav att de känner till informationsplikten i artikel 33. Tretton av 20 butiker bedömdes också ha rutiner för att uppfylla kravet på att kunna informera en kund. De flesta butikerna visste alltså hur de skulle gå till väga för att få reda på information om en varas innehåll, vanligen genom att kontakta leverantören. De större kedjorna hänvisar frågor till huvudkontoret, som sedan svarar kunden. Kunskapen om vad de skulle göra fanns, i vissa fall, trots att de inte kände till skyldigheten att informera enligt artikel 33. I några fall var det dock tveksamt om butiken hade en tillräckligt bra rutin för att kunna hantera frågor från kunder.

Kemikaliekrav

Tolv företag ställer kemikaliekrav på de varor som köps in. De butiker som ingår i de stora kedjorna uppger att huvudkontoret ställer kemikaliekrav när de köper in varor. Många av dessa följer också upp kraven med stickprovskontroller. Sju butiker uppger att de inte ställer några kemikaliekrav utan litar på sina leverantörer.

Dokumentation

I butikerna efterfrågades dokumentation som visade kemikalieinnehållet för en eller två plastvaror. 12 butiker har skickat in någon typ av dokumentation. I de flesta fall har leverantörerna intygat att varan inte innehåller över 0,1 viktprocent av något SVHC-ämne². I några fall har man kunnat styrka detta genom att uppvisa testprotokoll.

Sex butiker har inte skickat in någon dokumentation alls. Några företag skickade dokumentation som inte var adekvat.

Vi bad butiken att, utifrån den information de kunde få fram, svara som de skulle svarat en kund. För sju av totalt 35 varor (analyserade varor och varor för vilka vi endast begärt att få information) hade man inte fått en sådan information att man skulle kunnat svara en kund om det skulle funnits ämnen på kandidatförteckningen i varorna. Så som informationsplikten är utformad behöver man dock bara svara om varan innehåller ämnen på kandidatlistan. Ingen av leverantörerna uppgav att de

² SVHC = substance of very high concern = särskilt farliga ämnen

varor som analyserades i detta projekt innehöll över 0,1 viktprocent av några SVHC-ämnen.

Analyser

Inte någon av de 21 varor som analyserades innehöll ftalater (tolv olika ftalater analyserades) eller kortkedjiga klorparaffiner i halter över 0.1 viktprocent. Några innehöll dock detekterbara halter, men långt under denna gräns. Av de varor som analyserades kom åtta från samma leverantör.

Stad	Leverantör	Vara	Ämne viktprocent ³
Göteborg 1	Folkpool	armpuffar	Dietylftalat 0.0039 DEHP 0.0077
Göteborg 2,	Folkpool	simring	
Göteborg 3	Bestway	pool	
Göteborg 4	Arena	armring	
Göteborg 5	Jilong	pool	
Stockholm 1a	Bestway	pool (botten)	
Stockholm 1b	Bestway	pool (kant)	
Stockholm 1c	Bestway	pool (sida)	
Stockholm 2	Swim partner	armpuffar	DEHP 0,0013
Stockholm 3	Pool systemes	SPA Bar	
Stockholm	Egen	krokodil	
Stockholm 5a	Bestway	madrass vit	
Stockholm 5b	Bestway	madrass gul	
Helsingborg 1	Bestway	madrass "star wars"	
Helsingborg 2	Bestway	clownfisk	
Helsingborg 3	Bazom	Puppy shake sprinkler	DIBP 0.0027 SCCP 0,01
Helsingborg 4	Bestway	badring	
Helsingborg 5	Egen	pool	
Helsingborg 6	Intex	badring	
Malmö 1	Bestway	babysupport	
Malmö 2	Bestway	simring	
Malmö 3	Kleris	Boll	Dietylftalat 0,0013
Malmö 4	Outra Splash	armpuffar	
Malmö 5	Reef time	Madrass m. haj	DIBP 0,0012 DEHP 0,0081

Utvärdering / Slutsatser

- Hos de större butikskedjorna finns ofta god kunskap om vilka regler som gäller för varor. Man ställer också ofta specifika kemikaliekrav vid inköp. Många butikskedjor har länge haft ett bra kemikaliearbete. Vi kan nu se att ytterligare några kedjor har förbättrat sitt kemikaliearbete och jobbar med att ställa kemikaliekrav och att göra uppföljningar. Många butikskedjor har också system som gör att det går enkelt att förhindra att en vara säljs. Man kan snabbt "stoppa" ett artikelnummer så det inte kan "gå in" i kassan.
- Även om den "djupare kunskapen" om kemikalier i varor i huvudsak finns hos huvudkontoren så kan vi ändå se att kunskapen om t.ex. informationsplikten tycks ha ökat hos personalen i butikerna. Många av de större företagen har också system både för att ta emot information från

³ Där uppgift saknas har inga av de analyserade ämnena kunnat detekteras.

och att sprida information till personalen.

- Poolbutiker, en butikstyp som vi inte inspekterat tidigare, hade generellt sämre kännedom om skyldigheten att informera (artikel 33). Här har kunskapsnivån höjts genom den information vi kunnat ge. Kunskapen om informationsplikten har blivit bättre i de större kedjornas butiker. Tidigare fanns kunskapen hos huvudkontoret men inte hos anställda i butiken i samma utsträckning som nu.
- En leverantör (Bestway) var klart dominerande på marknaden. Åtta olika varor, av totalt 21 analyserade, kom från denna leverantör. Ingen av dessa innehöll detekterbara halter av de analyserade ämnena.
- Olika begränsningar gäller för leksaker och för andra varor. För en del varor i detta projekt, exempelvis badpools för barn, var det svårt att avgöra om de var en leksak eller inte. Det räcker inte att poolen är avsedd att användas av barn. För att betraktas som leksak ska de dessutom vara försedda med någon "lekdetalj". Någon bedömning av vad som var en leksak behövdes dock inte göras, då inga SVHC-ämnen, i halter över 0,1 viktsprocent, upptäcktes i detta projekt.
- I denna undersökning analyserades ftalater och klorparaffiner utifrån de förbud och begränsningar som finns. Man kan anta att en del av dessa har ersatts med andra, mindre undersökta, ämnen. Det vore naturligtvis intressant att få reda på vilka. En del av de analyserade varorna hade exempelvis en mycket stark lukt. Detta är dock ett uppdrag som torde ligga utanför kommunens ansvarsområde.

Slutrapport

Slutrapporten distribueras till miljönämnderna i Malmö, Göteborg, Helsingborg och Stockholm, samt till de verksamhetsutövare som besöktes i projektet, Svensk Handel och Kemikalieinspektionen.

Bilagor

1. Brev till butiker som besöktes i båda delprojekten (exempel fr Helsingborg)
2. Brev till butiker som endast besöktes i delprojektet kring poolkemikalier
3. Brev till verksamheter som endast besöktes i delprojektet kring badleksaker
4. Checklista tillsyn av kemikalier i varor
5. Checklista tillsyn av kemiska produkter

Bilaga 1.

Tillsynsbesök i er butik

Kontroll av märkning av poolkemikalier, samt kontroll av kemikalier i varor

Miljöförvaltningarna i Göteborg, Helsingborg, Malmö och Stockholm kommer under våren och sommaren att besöka butiker som säljer poolkemikalier och/eller uppblåsbara badleksaker och mindre pooler.

Alla produkter vi omger oss med består av kemikalier och en del av dessa är skadliga för hälsa och/eller miljö. Miljöförvaltningarna arbetar med att öka medvetenheten om farliga ämnen och diskutera hur vi alla tillsammans kan påverka användningen av dessa ämnen. Vi besöker därför butiker för att informera om och diskutera kring farliga kemikalier, dels i varor och dels i kemiska produkter. Besöken genomförs i branschvisa projekt och just nu vänder vi oss till er som säljer poolkemikalier och badleksaker.

Miljöförvaltningarna och Kemikalieinspektionen är de myndigheter som har tillsynsansvaret för kemiska produkter och för kemikalier i varor.

Vi gör två besök

Det första besöket gör vi utan föransmälan under de närmaste veckorna. Ni kommer då att få en checklista med frågor så att ni kan förbereda er inför vårt andra besök. Vi kommer att välja ut två varor (badleksaker/pooler) och be er att ta fram uppgifter om kemikalieinnehållet i dessa inför vårt nästa besök. En av varorna köper vi och skickar för analys av ftalater och kortkedjiga klorparaffiner (läs om dessa längre fram i brevet). Analysen bekostas av oss.

Det andra besöket består av två delar:

1. Vi går igenom checklistan med frågor om hur ni arbetar med kemikalier i varor, och diskuterar även svaret på analysen av varan och de uppgifter som ni tagit fram om kemikalieinnehållet. Vi vill föra en dialog med er om era möjligheter att påverka och minska användningen av farliga kemikalier i varor.
2. Vi går igenom reglerna för märkning av kemiska produkter och bekämpningsmedel, samt kontrollerar märkningen på poolkemikalier till försäljning.

Avgift

Vi tar ut en avgift för vår tillsyn enligt en taxa som kommunfullmäktige har beslutat om. Avgiften tas ut för inspektionstiden samt för förberedelser och efterarbete. För närvarande är avgiften 982 kr/timme.

Frågor

Kontakta mig gärna om ni har frågor med anledning av tillsynsbesöket.

NN
Miljöinspektör

Bilagor:

- Alla produkter omfattas av kemikaliereregler (information från KemI)

- Kunna svara på frågor om kemikalier i varor (faktablad från miljöförvaltningen)
- Kemiska produkter i butiker – Märkning och ansvar (information från KemI)

Bakgrundsfakta – kemiska produkter

Reach-förordningen är EU:s övergripande regelverk för kemikalier och handlar om registrering, utvärdering, tillstånd och begränsningar av kemiska ämnen. I princip omfattas alla kemiska ämnen av Reach. Det betyder att kemiska ämnen i till exempel rengöringsprodukter och målarfärger samt i varor som kläder, möbler och hushållsapparater omfattas. Vissa delar gäller specifikt för kemikalier i varor, till exempel informationsplikten i artikel 33 och begränsningsreglerna i bilaga XVII.

CLP-förordningen innehåller regler för farlighetsklassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar som levereras eller tillhandahålls inom EU. Det gäller även import till EU. Många kemiska produkter har farliga egenskaper som behöver göras kända för att undvika skador på hälsa och miljön. Klassificering innebär att på ett systematiskt sätt ta reda på produkternas farliga egenskaper. Produktmärkning, transportmärkning och säkerhetsdatablad upplyser användare om farorna och om hur man kan skydda sig och miljön.

Biocider är ämnen som används för att förebygga eller motverka att djur, växter eller mikroorganismer, däribland virus, orsakar skada eller olägenhet för människors hälsa eller skada på egendom. Tillhandahållande på marknaden och användning av biocidprodukter regleras i **EU:s biocidförordning**. Huvudregeln är att biocidprodukter ska vara godkända för att få tillhandahållas på marknaden och användas.

EU:s förordning om tvätt- och rengöringsmedel gäller alla medel som används för att rengöra fasta ytor, kläder, textilier och husgeråd. Användningsområdet avgör om ett medel är ett tvätt- eller rengöringsmedel, inte medlets kemiska innehåll. Syftet med att reglera tvätt- och rengöringsmedel är att minska miljöriskerna och att förbättra informationen om medlens innehåll till konsumenterna. De regleras genom Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 648/2004 om tvätt- och rengöringsmedel, den så kallade detergentförordningen.

Bakgrundsfakta – kemikalier i varor

Reach-förordningen – se ovan.

Ftalater är en grupp ämnen som används för att göra plaster och gummi mjuka och smidiga. De används i flera sorters produkter, till exempel plastgolv, vävplast, plasttryck på kläder. Det kan också finnas ftalater i färg och lim. Ämnena kan läcka ut ur materialen och tas upp av kroppen. Några ftalater kan vi få i oss genom direktkontakt och en del indirekt exempelvis genom maten. Flera ftalater har visat sig ha hormonstörande effekter hos människor. Några ftalater misstänks vara så skadliga att de är förbjudna i alla leksaker och barnvårdsartiklar och en del är förbjudna i sådana leksaker och barnvårdsartiklar som kan stoppas i munnen.

Kortkedjiga klorparaffiner är klorerade kolväten som fungerar som mjukgörare och flamskyddsmedel i plast. De är förbjudna eftersom de är skadliga för vattenlevande organismer och mycket långlivade i naturen. Ämnena är dessutom misstänkt cancerframkallande.

Bilaga 2.

Tillsynsbesök i er butik

Kontroll av märkning av poolkemikalier

Miljöförvaltningarna i Göteborg, Helsingborg, Malmö och Stockholm kommer under våren och sommaren att besöka butiker som säljer poolkemikalier och/eller uppblåsbara badleksaker och mindre pooler. I ert fall gäller besöket endast märkning av poolkemikalier.

Alla produkter vi omger oss med består av kemikalier och en del av dessa är skadliga för hälsa och/eller miljö. Miljöförvaltningarna arbetar med att öka medvetenheten om farliga ämnen och diskutera hur vi alla tillsammans kan påverka användningen av dessa ämnen. Vi besöker därför butiker för att informera om och diskutera kring farliga kemikalier, dels i varor och dels i kemiska produkter. Besöken genomförs i branschvisa projekt och just nu vänder vi oss till er som säljer poolkemikalier och badleksaker.

Miljöförvaltningarna och Kemikalieinspektionen är de myndigheter som har tillsynsansvaret för kemiska produkter och för kemikalier i varor.

Vårt besök

Inom kort kommer vi att höra av oss för att boka in en tid för tillsynsbesöket. Vid besöket kommer vi att gå igenom reglerna för märkning av kemiska produkter och bekämpningsmedel, samt kontrollera märkningen på poolkemikalier till försäljning.

Avgift

Vi tar ut en avgift för vår tillsyn enligt en taxa som kommunfullmäktige har beslutat om. Avgiften tas ut för inspektionstiden samt för förberedelser och efterarbete. För närvarande är avgiften 982 kr/timme.

Frågor

Kontakta mig gärna om ni har frågor med anledning av tillsynsbesöket.

NN
Miljöinspektör

Bilaga:

Kemiska produkter i butiker – Märkning och ansvar (information från KemI)

Bakgrundsfakta – kemiska produkter

Reach-förordningen är EU:s övergripande regelverk för kemikalier och handlar om registrering, utvärdering, tillstånd och begränsningar av kemiska ämnen. I princip omfattas alla kemiska ämnen av Reach. Det betyder att kemiska ämnen i till exempel rengöringsprodukter och målarfärger samt i varor som kläder, möbler och hushållsapparater omfattas. Vissa delar gäller specifikt för kemikalier i varor, till exempel informationsplikten i artikel 33 och begränsningsreglerna i bilaga XVII.

CLP-förordningen innehåller regler för farlighetsklassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar som levereras eller tillhandahålls inom EU. Det gäller även import till EU. Många kemiska produkter har farliga egenskaper som behöver göras kända för att undvika skador på hälsa och miljön. Klassificering

innebär att på ett systematiskt sätt ta reda på produkternas farliga egenskaper. Produktmärkning, transportmärkning och säkerhetsdatablad upplyser användare om farorna och om hur man kan skydda sig och miljön.

Biocider är ämnen som används för att förebygga eller motverka att djur, växter eller mikroorganismer, däribland virus, orsakar skada eller olägenhet för människors hälsa eller skada på egendom. Tillhandahållande på marknaden och användning av biocidprodukter regleras i **EU:s biocidförordning**. Huvudregeln är att biocidprodukter ska vara godkända för att få tillhandahållas på marknaden och användas.

EU:s förordning om tvätt- och rengöringsmedel gäller alla medel som används för att rengöra fasta ytor, kläder, textilier och husgeråd. Användningsområdet avgör om ett medel är ett tvätt- eller rengöringsmedel, inte medlets kemiska innehåll. Syftet med att reglera tvätt- och rengöringsmedel är att minska miljöriskerna och att förbättra informationen om medlens innehåll till konsumenter. De regleras genom Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 648/2004 om tvätt- och rengöringsmedel, den så kallade detergentförordningen.

Bilaga 3.

Tillsynsbesök i er butik

Kontroll av kemikalier i uppblåsbara badleksaker och mindre pooler

Miljöförvaltningarna i Göteborg, Helsingborg, Malmö och Stockholm kommer under våren och sommaren att besöka butiker som säljer poolkemikalier och/eller uppblåsbara badleksaker och mindre pooler. I ert fall gäller besöket endast kemikalier i badleksaker och pooler.

Alla produkter vi omger oss med består av kemikalier och en del av dessa är skadliga för hälsa och/eller miljö. Miljöförvaltningarna arbetar med att öka medvetenheten om farliga ämnen och diskutera hur vi alla tillsammans kan påverka användningen av dessa ämnen. Vi besöker därför butiker för att informera om och diskutera kring farliga kemikalier, dels i varor och dels i kemiska produkter. Besöken genomförs i branschvisa projekt och just nu vänder vi oss till er som säljer poolkemikalier och badleksaker.

Miljöförvaltningarna och Kemikalieinspektionen är de myndigheter som har tillsynsansvaret för kemiska produkter och för kemikalier i varor.

Vi gör två besök

Det första besöket gör vi utan föransmälan under de närmaste veckorna. Ni kommer då att få en checklista med frågor så att ni kan förbereda er inför vårt andra besök. Vi kommer att välja ut två varor (badleksaker/pooler) och be er att ta fram uppgifter om kemikalieinnehållet i dessa inför vårt nästa besök. En av varorna köper vi och skickar för analys av ftalater och kortkedjiga klorparaffiner (läs om dessa längre fram i brevet). Analysen bekostas av oss.

Vid det andra besöket går vi igenom checklistan med frågor om hur ni arbetar med kemikalier i varor, och diskuterar även svaret på analysen av varan och de uppgifter som ni tagit fram om kemikalieinnehållet. Vi vill föra en dialog med er om era möjligheter att påverka och minska användningen av farliga kemikalier i varor.

Avgift

Vi tar ut en avgift för vår tillsyn enligt en taxa som kommunfullmäktige har beslutat om. Avgiften tas ut för inspektionstiden samt för förberedelser och efterarbete. För närvarande är avgiften 982 kr/timme.

Frågor

Kontakta mig gärna om ni har frågor med anledning av tillsynsbesöket.

NN
Miljöinspektör

Bilagor:

- Alla produkter omfattas av kemikaliereregler (information från KemI)
- Kunna svara på frågor om kemikalier i varor (faktablad från miljöförvaltningen)
- Kemiska produkter i butiker – Märkning och ansvar (information från KemIlena)

Bakgrundsfakta – kemikalier i varor

Reach-förordningen är EU:s övergripande regelverk för kemikalier och handlar om registrering, utvärdering, tillstånd och begränsningar av kemiska ämnen. I princip omfattas alla kemiska ämnen av Reach. Det betyder att kemiska ämnen i till exempel rengöringsprodukter och målarfärger samt i varor som kläder, möbler och hushållsapparater omfattas. Vissa delar gäller specifikt för kemikalier i varor, till exempel informationsplikten i artikel 33 och begränsningsreglerna i bilaga XVII.

Ftalater är en grupp ämnen som används för att göra plaster och gummi mjuka och smidiga. De används i flera sorters produkter, till exempel plastgolv, vävplast, plasttryck på kläder. Det kan också finnas ftalater i färg och lim. Ämnena kan läcka ut ur materialen och tas upp av kroppen. Några ftalater kan vi få i oss genom direktkontakt och en del indirekt exempelvis genom maten. Flera ftalater har visat sig ha hormonstörande effekter hos människor. Några ftalater misstänks vara så skadliga att de är förbjudna i alla leksaker och barnvårdsartiklar och en del är förbjudna i sådana leksaker och barnvårdsartiklar som kan stoppas i munnen.

Kortkedjiga klorparaffiner är klorerade kolväten som fungerar som mjukgörare och flamskyddsmedel i plast. De är förbjudna eftersom de är skadliga för vattenlevande organismer och mycket långlivade i naturen. Ämnena är dessutom misstänkt cancerframkallande.

Bilaga 4.

Checklista

Kemikalier i varor – pooler och badleksaker

Inspektionsdatum:

Företagets namn

Organisationsnummer:

Faktureringsadress:

Närvarande:

Miljöförvaltningen

Företaget/titel

Avgör tillsynsansvaret. Vilken roll har butiken?

Varor

- Primärleverantörer (egen import/införsel från annat land)
- Distributör (köper varor från svenska leverantörer)
- Primärleverantör för vissa varor och distributör för andra

1. Allmänt om företaget

Kort beskrivning av företaget

(ex sortiment, fristående butik [antalet anställda] eller kedja, barnprodukter.)

2. Känner ni till gällande lagstiftning?

Känner ni till att vissa kemiska ämnen kan vara begränsade eller förbjudna i vissa varor? Ja Nej

Känner ni till begränsningsreglerna (bilaga XVII) i Reach? Ja Nej
(t. ex. ftalater i leksaker, dimetylfumarat och azofärgämnen)

Känner ni till förordningen om långlivade organiska föroreningar, den så kallade POPs förordningen? (ex att PFOS och flamskyddsmedel PBDE är begränsat och SCCP är förbjudet) Ja Nej

Känner ni till vilken informationsskyldighet ni har enligt artikel 33 i Reach gentemot kunder vad gäller ämnen på kandidatförteckningen? (T.ex. ftalaterna DEHP, DBP, BBP och DIBP, Bromerade flamskyddsmedel HBCDD, nonylfenol, PFOA) Ja Nej

Känner ni till Leksaksdirektivet? Ja Nej

3. Informationsskyldighet enligt artikel 33 i Reach

Har någon kund frågat om kemikalieinnehållet i några varor?
I så fall vad? Ja Nej

Har ni rutiner för hur ni ska agera om en konsument frågar om en vara innehåller något ämne som finns med på kandidatförteckningen?
Hur ser rutinen ut? Ja Nej

Har ni några rutiner för att överlämna information till yrkesverksamma kunder (tex hantverksfirmor, andra butiker) om en vara innehåller något ämne som finns med på kandidatförteckningen?
Om ja, hur ser rutinerna ut? Ja Nej

Är rutinerna skriftliga eller muntliga?

Utbildar ni personalen om informationsskyldighet och kemikalieinnehåll? Ja Nej

Känner ni till var ni hittar information om kandidatförteckningen, t. ex när nya ämnen kommer upp? Ja Nej

4. Egenkontroll – inköp av varor

Vem ansvarar för inköp av varorna? Butiken Huvudkontor

Om huvudkontoret sköter inköp av alla varor, hoppa till fråga 4b.

a. KemikaliekraV vid inköp av varor?

Nej, vi ställer inte några kemikaliekraV utan litar på att våra leverantörer gör det

Vi väljer bort vissa leverantörer pga att de inte kan ge information om kemikalieinnehåll? Ja Nej

Ja, vi ställer kemikaliekraV på våra leverantörer

KraVen omfattar vissa specifika kemikalier
(tex de som finns på kandidatlistan eller i leksaksdirektivet eller vissa enstaka ämnen tex Bisfenol A, nickel mfl)

KraVen är mera ospecifika (vi ställer kraV på att det inte får finnas farliga ämnen i varorna)

Vi ställer inte kemikaliekraV men vi väljer bort vissa material (tex PVC plast)

Är kraVen muntliga eller skriftliga?

Hur följer ni upp era eventuella kraV på kemikalieinnehållet i varor?
(Begär ni in dokumentation t.ex. intyg el testrapport, gör ni stickprovskontroller/analyser, etc.)

b. Vilken kontakt har ni med huvudkontoret vad gäller kemikalieinnehållet i de varor ni säljer

Vi litar helt på huvudkontorer och har inte någon kontakt med dem i dessa frågor Ja Nej

Ställer ni frågor till huvudkontoret för att få reda på om varorna innehåller förbjudna/begränsade ämnen eller ämnen från kandidatförteckningen?

Ja Nej

Meddelar huvudkontoret er om en vara skulle visa sig innehålla förbjudna/begränsade ämnen eller ämnen från kandidatförteckningen?

Ja Nej

Bilaga 5.

Checklista – Kontroll av poolkemikalier

Storstadssamarbetet inom kemikaliekontroll

MÄRKNING ENLIGT CLP och SÄKERHETSATABLAD

Är märkningen på svenska? Ja Nej

Uppfyller märkningen de formella kraven? (färosymboler/piktogram, risk- och skyddsinformation, innehåll, tillverkare, nominell vikt/volym) Ja Nej

Är märkningen tydlig, lättläst, iögonfallande och avskild från annan text? Ja Nej

Finns misstanke om att märkningen inte stämmer? Ja Nej

Lämnas säkerhetsdatablad till yrkesverksamma kunder Ja Nej

KÄNNBAR VARNINGSMÄRKNING och BARNSKYDDANDE FÖRSLUTNING

Finns kännbar varningsmärkning på produkter där det är ett krav? (Kontrollera att samtliga förpackningar har märkningen. Observera att förpackningarna ofta märks med klistermärken som kan trilla bort) Ja Nej

Finns barnskyddande förslutning på produkter där det är ett krav? Ja Nej

Om barnskyddande förslutning finns, fungerar den tillfredsställande? Ja Nej

Kontrollerar butiken att produkter som levereras till dem har barnskyddande förslutning och kännbar varningsmärkning? Ja Nej

Görs stickprovskontroller av att de barnskyddande förslutningarna fungerar? Ja Nej

FÖRVARING och FÖRPACKNING

Förvaras produkterna svåråtkomligt för små barn? Ja Nej

Förvaras produkterna väl avskilda från livsmedel? Ja Nej

Förvaras produkterna på ett sätt som inte innebär risker för människors hälsa eller miljön? Ja Nej

Har förpackningarna en form eller en grafisk dekor som kan väcka nyfikenhet hos barn eller vilseleda konsumenter? Ja Nej

Har förpackningen en utformning eller en beteckning som används för livsmedel, djurfoder, läkemedel eller kosmetiska och hygieniska produkter? Ja Nej

SÄRSKILT FARLIGA KEMIKALIER

- Finns produkter med särskilt farliga kemikalier? Ja Nej
- Har butiken tillstånd för att sälja dessa? Ja Nej
 - Följer butiken anteckningskyldigheten? Ja Nej

RENGÖRINGSMEDEL – särskilda regler

Information på svenska på förpackningen? Ja Nej

Innehållsdeklaration på konsumentförpackningar, inkl. koncentrationsintervall? Ja Nej

Uppgifter om innehåll av enzymer, desinfektionsmedel, optiska vitmedel, konserveringsmedel och/eller parfym? Ja Nej

Webbadress på förpackningen? Info om innehåll på hemsidan? Ja Nej

BIOCIDER

Information på svenska på förpackningen? Ja Nej

Finns tydlig information till icke yrkesverksamma kunder om att biocid-produkterna ska användas på ett säkert sätt/uppmaning att läsa produktinformationen före användning? Ja Nej

Finns följande information på etiketten?
- verksamma ämnen Ja Nej
- användningsområde Ja Nej
- Texten "Läs medföljande anvisningar" om produkten åtföljs av ett informationsblad Ja Nej

Finns följande information någonstans på förpackningen, eller i medföljande informationsblad?
- doseringsanvisningar och instruktioner för användning Ja Nej
- negativa biverkningar samt första hjälpen-åtgärder Ja Nej
- avfallshantering inklusive tom förpackning Ja Nej
- batchnummer + hållbarhetsdatum Ja Nej
- säkerhetsanvisningar för användning och lagring Ja Nej

PRIMÄRLEVERANTÖR?

Importerar butiken själv de kemiska produkter som säljs i butiken? Ja Nej

Har butiken (eller butikskedjan) egna varumärken? Ja Nej

Utför butiken ompackning eller namnbyte på någon produkt? Ja Nej

Om ja på någon fråga ovan, har anmälan gjorts till produktregistret? (om anmälan behövs) Ja Nej